

комунікативної компетентності студентів путем междисциплінарного впливу.

Ключевые слова: речевая компетентность, професійна підготовка, системний і комунікативно-діяльнісний підходи.

Lapschina I. M. The Formation of Linguistic Competence of Future Preschool Teachers Considering the Conditions of Polylanguage Environment

The author theoretically grounds the necessity of modernization of language education of modern teachers of primary education, describes the methodology of formation of multicultural competency of students by means of links between subjects.

Key words: language competence, professional training, systemic and communicative way of teaching.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Лобода С. М.

УДК378.091:316.77

О. О. Ліннік

**ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ**

У світі останніх освітніх тенденцій дещо змінився погляд на сутність освіти та освітнього процесу. Освітній простір є частиною соціально-культурного простору, отже залежить від процесів, що відбуваються у ньому: іншими словами, культурні смисли, що утворюють ядро суспільства, складають зміст освіти. У зв'язку із тим, що сучасний світ є дуже динамічним, інформаційно насиченим, то і сфера освіти вбачається як середовище, насичене культурними та особистісними смислами. Такий погляд на освіту відбиває ідеї середовищного підходу, який на сьогоднішній день є надзвичайно актуальним.

Багато учених займалися проблемою „середовище” в цілому (В. Корнетов, О. Каташова, С. Подмазін, О. Кульчицька, Л. Соколова, Н. Лях, Л. Медведєва та інші). Термін „середовищний підхід” уперше було введено С. Сергєєвим. Низку наукових робіт присвячено дослідженню структури навчального середовища та процесів, що відбуваються у ньому (Л. Давлеткіреєва, Т. Менг, В. Панов, В. Ясвін та інші). У контексті середовищного підходу процес навчання являє собою обмін культурними смислами між суб'єктами педагогічного процесу.

Відтак постає питання пошуку нових підходів та технологій організації навчального процесу, які дозволяють забезпечити розуміння, а не засвоєння інформації. Одним із таких підходів є герменевтичний, сутність якого полягає у мистецтві інтерпретації текстів.

Метою статті є характеристика герменевтичного підходу як одного із способів забезпечення розуміння інформації суб'єктами навчання в освітньо-професійному середовищі ВНЗ.

Логіка дослідження потребує визначення поняття „освітньо-професійне середовище ВНЗ”, яке розуміється нами як багаторівнева система умов та можливостей ВНЗ, що забезпечують взаємодію суб'єктів освітнього процесу, спрямовану на створення культурно-ціннісного контексту становлення суб'єкта професійної діяльності. У структурі середовища нами виокремлено такі компоненти: програмно-цільовий, організаційний, інформаційно-комунікативний, змістовий, технологічний, матеріально-технічний, результативний [7]. Зміст середовища, представлений культурними смислами, може розширюватися та звужуватися, збагачуючись у процесі взаємодії суб'єктів – носіїв культурних смислів. При суб'єкт-об'єктній взаємодії, коли будь-який елемент системи домінує, він чинить вплив на об'єкти, які змінюються, проте середовище в цілому змінюється значно менше, ніж у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії на всіх рівнях.

Процес взаємозбагачення смислами та їх розуміння суб'єктами навчального процесу відбувається у контексті інформаційно-комунікативного компонента середовища та зумовлюється технологією, що обирає викладач. Робота з інформацією, згідно сучасних підходів, передбачає не просте засвоєння та відтворення знання, а розуміння та ціннісне смислове ставлення до знання. В. Дільтей зазначав, що культурні явища та процеси через їхню неповторність не можна підводити під загальні схеми та закони, а можна досягнути тільки за допомогою інтерпретації та розуміння [4].

Згідно дослідження А. Закирової, до розуміння існує два підходи: логіко-гносеологічний та герменевтичний. Логіко-гносеологічний підхід характеризується такими ознаками: 1) метою інтерпретації знання є виявлення його об'єктивного значення; 2) методологічною засадою - системно-структурний підхід, 3) зміст інтерпретації відбувається у контексті пізнавальної діяльності суб'єкта; 4) основний метод інтерпретації – аналіз, модель пояснення – номологічна, що відбиває зв'язки і закони; 5) переважний стиль мислення – раціональна логіка; 6) у центрі пізнання – типові загальні прояви поняття (закони) [5, с. 126].

Такий підхід є оптимальним для природних наук та виявляє певну недосконалість у пізнанні гуманітарних понять, зокрема, педагогічних. Залишається поза увагою сутність педагогічного знання, що відбивається у смислі. Більш високий рівень смислового знання порівняно із когнітивним підкреслював М. Бахтин, Дж. Брунер, П. Шихирев та ін.

Отже, для розуміння педагогічного знання, як конкретного прояву гуманітарного, більш доцільно використовувати герменевтичний підхід. Охарактеризуємо більш докладно його сутність. Педагогічна герменевтика розробляє теоретичну базу та практичні методи тлумачення та інтерпретації педагогічних знань (зафіксованих та незафіксованих у різних письмових текстах) та має на меті найбільш повне осмислення та глибоке розуміння цих знань з урахуванням соціально-культурних традицій, рефлексивного осмислення емоційно-духовного досвіду людства та духовного досвіду суб'єкта розуміння [5, с. 103 – 104]. Отже, герменевтичний підхід передбачає тлумачення педагогічного знання через різні види текстів. За М. Бахтиним, де немає тексту, там немає і об'єкту дослідження і мислення [2]. Говорячи про текст, В. Зінченко відмічав, що сама свідомість є сукупністю текстів, що побудовані у різних пізнавальних контурах, А. Агафонов також свідомість пояснював як текст, здатний до самоінтерпретації. Якщо розглядати герменевтичний підхід як вихідний в організації інформаційно-комунікативного середовища, то змістовий компонент навчання реалізується через систему текстів різних типів, а технологічний – технології роботи із текстами. Універсальні педагогічні смисли закладені не тільки у наукових текстах, а найчастіше – у філософській, релігійній, науково-популярній, художній літературі. Вони уособлюють загальнолюдські цінності та часто носять алегоричний характер [5, с. 130 – 131].

Інтерпретація самого поняття „текст”, у широкому сенсі, дозволяє розуміти під ним не тільки тексти різних типів та жанрів, а і будь-яку ситуацію чи явище, насичене смислом (у тому числі педагогічні ситуації, твори мистецтва тощо). Відтак, основна мета пізнання зводиться до розкриття та присвоєння педагогічного смислу, закладеного у тексті

Поняття „смысл” існує у різних контекстах: об'єктивно, суб'єктивно та інтерсуб'єктивно реальності, а також знаходиться на перетині діяльності, свідомості та особистості [5, с. 130]. Це дає підставу говорити про універсальні та особистісні смисли. І в цьому полягає феномен розуміння, осягнення смислу: одна і та сама система смислів, закладена у тексті, може перетворюватися у процесі розуміння кожного суб'єкта, переломлюватись через призму його культурного та особистісного досвіду та набувати нових значень, акцентів. Щодо того, яке розуміння вважати правильним: те, що закладене автором чи власне існує дві точки зору – традиційна та нетрадиційна. За твердженням Г. Рузавіна, у відповідності до традиційного підходу, адекватне розуміння тексту зводиться до розкриття того смислу, що вклав у нього автор; нетрадиційний підхід передбачає надання додаткового смислу предмету розуміння [9]. За М. Бахтиним, не може бути єдиного смислу: „він [смысл] завжди поміж смислами, ланка у смислому ланцюгу, яка

тільки одна у своєму цілому може бути реальною. У історичному житті цей ланцюг росте нескінченно...” [2, с. 350 – 351].

Отже проблема освоєння значень та смислів призводить до проблеми адекватного розуміння тексту, у якому втілюється знання. Розуміння тексту, згідно із теорією А. Лурії, має два аспекти: розуміння зовнішнього значення, пов'язаного з аналізом логічної структури знання, закладеного у тексті; розуміння внутрішнього смислу (підтексту) [8].

А. Закирова зазначає, що важливе значення для розуміння тексту має активний характер роботи із цим текстом [5, с. 157]. Ця теза дозволяє обґрунтувати необхідність перетворення конструювання власних текстів для забезпечення розуміння. Доцільність та необхідність застосування діяльнісного підходу до роботи із текстами підтверджена дослідженнями психологів. Згідно теорії А. Леонтьєва, будова смислу кристалізує у собі будову діяльності [6, с. 168]. Б. Братусь у якості ілюстрації даного положення пропонує горизонтальну площину, що має дві вісі: одна – це знаки, значення, предмети навколишнього світу (вісь культури); інша – цілеспрямована діяльність із присвоєння суб'єктом цих значень (вісь буття) [3, с. 284].

На сучасному етапі існують авторські технології, що базуються на ідеях педагогічної герменевтики. Одна з них – це „Школа діалогу культур” В. Біблера. Ідея цієї технології полягає у проектуванні на весь процес навчання особливостей культури і мислення епох. Навчання будується на вербальному діалозі та діалозі історичних форм культури; послідовності класів відповідає послідовності основних історичних епох. Таким чином, історія культури розглядається як гіпертекст, у якому зав'язуються вузлики здивування навколо ключових понять, смислів.

Лабораторія „Текст” Ю. Троїцького створена групою вчених для пошуку нових методів викладання історії в школі. Основними ідеями лабораторії „Текст” були такі: для перетворення уроків у значимі події необхідні різноманітні, мінливі контексти розуміння; доросла мова уроку на кожному етапі повинна знаходити відповідність внутрішній мові учня. Ці ідеї власне і зумовили винахід основного методу вивчення історії – складання власних підручників, тобто конструювання власних текстів.

А. Закировою розроблено систему герменевтичних методів роботи із текстами: „переклад” наукового тексту на мову живого педагогічного процесу, коментування педагогічного тексту, діалог-полеміка з автором тексту, складання частотного словника тексту, складання понятійної схеми тексту; жанрова переробка тексту; інтерпретація педагогічного тексту з позиції різних суб'єктів педагогічного процесу, „перевод” наукового тексту на язык живого педагогического процесса; комментирование педагогического текста; диалог-полемика с автором текста (поддержка и опровержение основных идей); пошук універсальних загальнокультурних смислів тексту, зіставлення термінологічного та метафоричного складу текстів різних жанрів і стилів [5, с. 167].

У межах даної статті маємо намір проілюструвати використання названих вище та власно розроблених герменевтичних методів роботи із текстами при викладанні педагогічних дисциплін. Наведемо для прикладу систему завдань, передбачених у змісті навчальної дисципліни „Управління педагогічними системами” та викладених у одноіменному навчальному посібнику [1]. При розробці означеного курсу окрім навчальних, було використано філософські, наукові, науково-публіцистичні, художні тексти, а також відеозаписи фрагментів художніх фільмів, уроків; педагогічні ситуації, які також віднесено нами до текстів у широкому розуміння цього поняття.

На лекційних заняттях для забезпечення складних педагогічних категорій використовуються художні тексти та відеозаписи. Так, наприклад, при вивченні теми „Управління процесом учіння” вивчаються різні підходи до управління навчальною діяльністю учнів: командний та рефлексивний. Для осмислення цих протилежних моделей ми використовували казку Х. Баклі „Маленький хлопчик”, у якій описуються почуття дитини, яка вчилася спочатку в одного вчителя (командна модель), потім, перейшовши до іншої школи, – у іншого (рефлексивна модель). Неймовірно прості і точні слова, що зображують відчуття дитини у взаємодії з вчителем дозволяють дуже чітко уявити та «олюднити» ці дві протилежні моделі та їхній вплив на формування дитячої особистості. Після аналізу та проведення паралелей між художніми образами та науковими поняттями студенти заповнюють таблицю із опорою на текст:

У подальших практичних заняттях з поглиблення цієї теми використовувались відеозаписи двох фрагментів художнього фільму „Посмішка Мони Лізи” із записом двох моделей поведінки викладача, які демонстрували конструктивні та неконструктивні впливи на учнів. За результатами перегляду проведено аналіз фрагментів та надано завдання скласти палітру прийомів управління, характерних для конструктивних та неконструктивних впливів.

При вивченні теми „Управління розвитком виховної системи” у лекційному занятті нами було використано фрагменти твору С. Соловейчика „Педагогіка для всіх”, наприклад такий: *„Найбільш ґрунтовне, найефективніше виховання – це виховання бажань. Можна виховувати – боротися з бажаннями дитини, приборкувати них. Можна виховувати – учити дитину самоприборканню. Можна виховувати – віддаючись на волю дитини, уступаючи їй випадковим бажанням. А можна виховувати самі бажання, збагачувати їх, направляти обережно і терпляче, розуміючи їхню природу, виключивши з виховання навіть ідею приборкання й самоприборкання. Не проти природи йти і не на випадок сподіватися, а допомагати природі дитини проявитися в її кращому обличчі. Більшість із нас думає, що людина діє приблизно за такою схемою: ДУРНЕ БАЖАННЯ – РОЗУМНА СВІДОМІСТЬ – СИЛЬНА ВОЛЯ – ДОБРИЙ УЧИНОК. Ні, це ненадійно. Дійсно надійне*

поводження виглядає набагато простіше: ДОБРЕ БАЖАННЯ – ДОБРИЙ УЧИНОК”.

За матеріалами тексту було організовано дискусію із проблеми „Як виховувати бажання дитини”. Для самостійної та подальшої практичної роботи було запропоновано роботу із „Педагогічною поемою” А.Макаренка, до якої було запропоновано систему педагогічних завдань: відтворення моделі описаної виховної системи, її подальша характеристика з позицій теорії управління виховними системами.

Для організації самостійної роботи студентів нами було використано навчальні тексти підручника „Управління педагогічними системами” (С. Бадер, О. Ліннік) із такими завданнями: скласти опорну схему до тексту, заповнити таблицю, скласти систему проблемних питань до текстів, розробити кросворд за змістом теми, перетворити навчальний текст на текст художнього жанру тощо. Зазначимо, що означені завдання використовувались системно, до кожного розділу та будувалися із урахуванням принципу „від простого до складного”. Обов’язково були присутніми завдання на конструювання та перетворення текстів. Наведемо у якості прикладу конструювання художніх текстів на основі навчального фрагмент віршу, написаного студенткою 5 курсу спеціальності „Початкове навчання” Ровеньківського факультету Луганського національного університету імені Тараса Шевченка Брюховецькою Світланою (подається мовою оригіналу в авторській редакції):

„...Вот рефлексивное управление – Скорее удовлетворение. Дети свободно размышляют. Вопросы волнующие обсуждают. Способны сами выяснить, Что могут нового узнать. А управленец управляет И поддержку осуществляет. Вот мальчик жил Ишан. Учителям мешал. Ведь строй устроенный системой, Для мальчика был неприемлем. И командное управление Как резкое заявление, Резало слух и сердце, Указывая на дверцу. Потому что ребенок страдал За то, что не понимал. Но появился учитель Рам, Разрушил строгости капкан, Вздохнул в детский мир проявлений, Свободу мыслей, ощущений. Здесь рефлексивное управление Познало полное проявление”.

На нашу думку, у даному тексті відображено власне осмислення студенткою різних підходів до управління у художній формі. Вважаємо, що саме це є найвищий прояв розуміння навчального матеріалу.

Окремою серією завдань на осмислення навчального матеріалу представлено педагогічні ситуації із системою завдань. При створенні банку ситуацій використано цитати із текстів відомих педагогів (В. Сухомлинського „Серце віддаю дітям”, Ш. Амонашвілі „Школа життя”, А. Макаренка „Педагогічна поема”, С. Соловейчика „Педагогіка для всіх”), а також ситуації із досвіду педагогів-практиків. Наведемо

приклад однієї з педагогічних ситуацій, які, на нашу думку, сприяють розумінню та переосмисленню навчальних педагогічних знань.

До теми „Управління якістю освітнього процесу”:

Завдання. Прочитайте висловлення В. Сухомлинського про оцінку

„Із перших днів шкільного життя, - писав В. О. Сухомлинський, - на тернистому шляху навчання перед дитиною з'являється ідол – відмітка. Для однієї дитини він добрий, поблагливий, для іншої – жорстокий, безжалісний, невблаганний. Чому це так, чому одним він опікується, а іншого тиранить, – дітям незрозуміло. Адже не може семирічна дитина зрозуміти залежність оцінки від своєї праці, від особистісних зусиль – для нього це поки що незбагнено. Він намагається задовольнити або – у гіршому випадку – обдурити ідола та поступово звекає вчитися не для особистісної радості, а для відмітки”.

Завдання:

- 1. Розкрийте роль оцінки в управлінні навчанням молодших школярів.*
- 2. Як можна управляти навчанням школярів без допомоги оцінок?*

Окрім цього, у змісті означеного курсу використано філософський текст Платона „Держава” (тема „Сутність управлінської діяльності”, конструктивне завдання: побудувати ідеальну модель управління освітньою системою”); фрагменти наукових текстів (при вивченні ключових понять „управління”, „система”, „методи управління” тощо); уривок із казки А. Екзюпері „Маленький принц” (фрагмент, у якому Маленький принц гостював на планеті короля-одинака, тема „Психологічний портрет менеджера освіти”, дискусія „Розумні вимоги”), уривок із фантастичного філософського твору С. та М. Дьяченко „Цифровий роман” (уривки про способи маніпулювання людиною, дискусія „Управління та маніпуляція”), уривки із казки Я. Корчака „Король Матіуш-реформатор” (тема „Управління інноваційними процесами”, уривки про сутність реформ Матіуша, дискусія „Інновації заради інновації”).

Підводячи загальне резюме, зазначимо, що у вивченні педагогічних дисциплін не можна залишатися у межах логіко-гносеологічного підходу, оскільки педагогіка є живою наукою: розуміння смислу педагогічних понять вимагає „олюднення” знання. Одним із підходів, що дозволяє створити умови для розуміння, є герменевтичний підхід, який забезпечує обмін культурними смислами в інформаційно-комунікативному середовищі ВНЗ у процесі роботи із текстами різних типів. У свою чергу, це сприяє розширенню середовища та становленню суб'єктної позиції як навчаємих, так і викладачів.

У подальших дослідженнях плануємо розробку технології організації інформаційно-комунікативного середовища ВНЗ із урахуванням герменевтичного, діяльнісно-суб'єктного та аксіологічного підходів.

Список використаної літератури

- 1. Бадер С. О.** Управління педагогічними системами Луганськ: навчальний посібник / С. О. Бадер, О. О. Ліннік. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2011. – 220 с. **2. Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1988. – 424 с. **3 Братусь Б. С.** Личностные смыслы по А.Н. Леонтьеву и проблема вертикали сознания / Б. С. Братусь // Традиции и перспективы деятельностного подхода в психологии: школа А.Н. Леонтьева / [ред. А.Е. Войскунский, А.Н. Ждан и др.]. – М. : Смысл, 1999. – С. 284 – 299. **4. Дильтей В.** Воззрение на мир и исследование человека со времён Возрождения и Реформации / В. Дильтей. – Москва – Иерусалим : Университетская книга, Gesharim, 2000. - 464 с. **5. Закирова А. Ф.** Теоретико-методологические основы и практика педагогической герменевтики : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Закирова Альфия Фагаловна . – Тюмень, 2001. – 317 с. **6. Леонтьев А. Н.** Философия психологии / А. Н. Леонтьев. – М. : Изд МГУ, 1994. – 228 с. **7. Ліннік О. О.** Взаємодія суб'єктів педагогічного порцесу в освітньо-професійному середовищі ВНЗ / О. О. Ліннік // Сборник научных трудов Sworld. Материалы международной научно-практической конференции „Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании 2012”. – Вып. 4. Том 26. – Одесса : Куприенко, 2012. – С. 82 – 90. **8. Лурия А. Р.** Язык и сознание / А. Р. Лурия / [ред. Е. Д. Хомская]. – Ростов н/Д. : „Феникс”, 1998. – 416 с. **9. Рузавин П. И.** Методология научного исследования : учеб. пособие для вузов / П. И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 1999. – 317 с.

Ліннік О. О. Герменевтичний підхід як засіб організації інформаційно-комунікативного середовища ВНЗ

У статті розкрито сутність педагогічної герменевтики, охарактеризовано герменевтичні методи роботи із текстами. Практичне значення статті забезпечене конкретними прикладами, що ілюструють методи роботи із текстами різних типів під час вивчення педагогічних дисциплін.

Ключові слова: педагогічна герменевтика, герменевтичний підхід, інформаційно-комунікативне середовище, методи роботи із текстом.

Линник Е. О. Герменевтический подход в организации информационно-коммуникативной среды ВУЗа

В статье раскрыта сущность педагогической герменевтики, охарактеризованы герменевтические методы работы с текстами. Практическое значение статьи обеспечено конкретными примерами, которые иллюстрируют методы работы с текстами разных типов в процессе изучения педагогических дисциплин.

Ключевые слова: педагогическая герменевтика, герменевтический поход, информационно-коммуникативная среда, методы работы с текстом.

Linnik H. O. Hermeneutic Approach as a Way of Organizing the Information Environment of the University

The article reveals the essence of pedagogical hermeneutics, described hermeneutical methods of working with texts. The practical significance articles provided concrete examples that illustrate methods of working with different types of texts in the study of pedagogical disciplines.

Key words: pedagogical hermeneutics, hermeneutic approach, information and communication environment, methods of working with the text.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 373.015.31 : 502 / 504 : 378.011.3-051

О. Д. Нікуліна

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ**

Реформування вищої освіти в Україні спрямоване на підготовку компетентних фахівців, які спроможні виявити свій творчий потенціал у розв'язанні актуальних проблем сьогодення, зокрема й вирішення екологічних завдань у різних масштабах: світових, державних, а також у межах певного міста, селища.

Сучасна система вищої освіти орієнтована на використання інформаційних технологій з метою розвитку глобального мислення особистості, заохочування її до оволодіння новими знаннями.

Робота майбутніх учителів з комп'ютером дає їм можливість одержувати інформацію в різних формах: вербальній, образній. При потребі є можливість використовувати текстову, графічну відеоінформацію.

Завдяки інтернету інформованість населення зростає, у тому числі й про екологічні катастрофи, що спонукає кожного замислитися над наслідками технічного прогресу, проблемами існування й розвитку природного середовища.

Майбутні вчителі, ознайомлюючись із природоохоронною інформацією, повинні усвідомити небезпечність байдужого ставлення людей до довкілля. Сучасний стан біосфери викликає занепокоєння